

GÖZALTILAR, TUTUKLAMALAR, KAYIIMLAR: 2025'İN İLK 6 AYI HAK İHLALLERİYLE GEÇTİ

İnsan Hakları Derneği Diyarbakır Şubesi olarak, Doğu ve Güneydoğu Anadolu Bölgesi'nde 2025 yılının ilk altı ayında yaşanan insan hakları ihlallerine ilişkin hazırladığımız raporumuzu kamuoyuyla paylaşmak üzere şube binamızda basın açıklaması gerçekleştirdik.

Raporun değerlendirme kısmını İHD MYK üyesi Rümeysa Deniz Kaya okudu. Ardından, İHD Bölge Temsilcisi Tahir Saçaklı, raporda yer alan hak ihlalleri verilerini paylaştı.

Değerli Basın Emekçileri;

Doğu ve Güneydoğu Anadolu Bölgesinde 2025 yılı ilk yarısında yaşanan insan hakları ihlallerine ilişkin; bölge şubelerimize yapılan başvurular ve basına yansıyan bilgilerden elde ettiğimiz verilerle hazırladığımız rapor ve değerlendirmemizi sizlerle paylaşmak için bir aradayız.

Her zaman barış hakkını savunmuş ve barışın tesisi için her türlü sorumluluğu almış bir sivil toplum örgütü olan Derneğimiz, 27 Şubat 2025 tarihinde PKK Lideri Abdullah Öcalan'ın silahsızlanma ve fesih çağrısı ile başlayan yeni dönemin Türkiye'de kalıcı ve onurlu barışın tesisi ile uzun yıllardır kronik hale gelmiş insan hakları ihlallerinin sona ermesi açısından önemli bir fırsat olduğunu düşünmektedir.

Kürt meselesinin 100 yılı aşkın bir süredir çözümsüz bırakılması Kürt coğrafyası ve hatta tüm Türkiye'de çok ağır insan hakları ihlallerine neden olmuştur. Meselenin kalıcı bir şekilde çözümü; hakikatleri açığa çıkararak toplumsal güveni inşa eden, geçmişle yüzleşen ve eşit yurttaşlık temelinde hukuksal ve siyasal dönüşüm sağlayan kapsamlı bir süreçle mümkün olabilir. Kürt meselesinin demokratik yollarla çözümü konusunda önceki yıllarda yaşanan deneyimler, barışın yalnızca masa başında değil; toplumsal katılım, adalet ve hakikate dayalı yüzleşme ile mümkün olabileceğini tüm kamuoyuna göstermiştir. Başlayan bu yeni süreçte hem Türk hem Kürt halkının çatışmalı sürece dair gerçeği bilmeye, kayıplarının yasını tutmaya ve adaletin tecelli ettiğini görmeye hakkı vardır. Bu nedenle barışa dair yapılan çalışmaların samimi ve şeffaf adımlarla desteklenmesi çok önemlidir.

PKK'nin 11 Temmuz 2025'te Süleymaniye'de düzenlediği sembolik silah bırakma töreni ve 12 Temmuz 2025'te Cumhurbaşkanı Erdoğan tarafından barış sürecini yürütecek meclis komisyonunun oluşturulması bu sürecin ciddiyetle ilerletilmesi için kıymetli adımlardır.

Ancak, bu sürecin başarıya ulaşması için çoğulcu, şeffaf ve toplumsal denetime açık mekanizmaların kurulması elzemdir. PKK Lideri Abdullah Öcalan'ın müzakerelere aktif katılımını mümkün kılacak güvenli iletişim hakkı ile sivil toplum ve siyasi parti temsilcileriyle düzenli görüşme olanakları sağlanmalı; fiziki koşulları da uluslararası hukukla uyumlu hale getirilmelidir. Yalnızca çatışmanın taraflarının değil, tüm toplumun sürece dâhil olduğu bir yaklaşım benimsenmeli; karar alma süreçlerine geniş katılım sağlanmasına özen gösterilmelidir. Kalıcı bir barışın ilk adımı, çatışma taraflarının ve toplumun sürece açık, adil ve güvenli biçimde katılabildiği bir zemin oluşturmaktır. Yeni bir kurucu anayasa ancak toplumsal katılıma dayalı çoğulcu yöntemlerin izlenmesiyle meşruiyet kazanabilir. Demokratik dönüşümün önünü açacak anayasa, yukarıdan dayatılan değil; toplumun ihtiyaçlarıyla örtüşen bir sözleşme olmalıdır. Kürt halkının anadili eşit yurttaşlık temelinde, kültürel hakları ve eşit yurttaşlık talepleri anayasal güvence altına alınmalıdır. Ayrıca, Terörle Mücadele Yasasının kaldırılması ve yerine insan hakları normlarına uygun bir yasal düzenleme yapılması, sürece

katılımı meşrulaştıracak ve kutuplaşmayı azaltacaktır. Siyasi mahpusların serbest bırakılması için gerekli hukuki ve yasal düzenlemelerin yapılması, barışa dair toplumsal meşruiyeti güçlendirecektir. Siyasi mahpusların infaz rejimi, uluslararası normlara uygun bir hale getirilmeli ve haklara erişimleri sağlanmalıdır.

Kürt meselesinin diyalog yolu ile çözümü konusunda başlayan sürece rağmen bölgemizde 2025 yılı ilk yarısında “kişi güvenliği ve özgürlüğü”, “örgütlenme özgürlüğü”, “düşünce ve ifade özgürlüğü” haklarına yönelik baskılar sonucu haksız gözaltı ve tutuklamalar devam etmiştir. Devlet ile Hükümetin anti-demokratik karar ve uygulamalarına itiraz eden yurttaşlar, gözaltı ve tutuklama uygulamalarıyla karşı karşıya kalmıştır. Bu bağlamda, bölge kentlerinde en az 1’i çocuk, 517 yurttaş gözaltına alınarak 5’i çocuk en az 57 yurttaş tutuklanmış, en az 1 yurttaş hakkında ev hapsi kararı verilmiş olup bu süreçte bölgemizde en az 112 ev/iş yeri yürütülen soruşturmalar gerekçe gösterilerek baskına uğramıştır. Ayrıca Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi, 9 yıldır Edirne F Tipi Hapishanesinde tutuklu bulunan Halkların Demokratik Partisi önceki dönem Eş Genel Başkanı Selahattin Demirtaş’ın tutukluluğu hakkında Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesinin 5. Maddesinin 1, 3 ve 4. Fıkralarının ihlal edildiğini, yine tutukluluğun siyasi faaliyetleri engelleme amacı taşıdığını belirterek 18. maddenin de ihlal edildiğini belirtmiştir. AİHM’in vermiş olduğu ihlal kararına rağmen Selahattin Demirtaş ve hukuksuz biçimde hapishanelerde tutulan diğer Kürt siyasetçilerinin tutukluluk halleri devam etmektedir.

2025 yılı ilk yarısında düşünce ve ifade özgürlüğüne yönelik ihlaller devam etmiş ve bu kapsamda; Bölgede en az 3 etkinliğin gösterimi yasaklanmış, en az 6 kitap/basılı yayın hakkında toplatma kararı alınmış, Bölgede bulunan mahkemelerce en az 10 haber sitesi hakkında erişim engeli kararı alınmıştır. En az 40 soruşturma dosyasında, en az 143 yurttaş hakkında soruşturma başlatılmış, 13 dava dosyasında 45 yurttaş hakkında dava açılmıştır. Aralarında siyasetçi, gazetecilerin bulunduğu 32 dosyada 65 yurttaş hakkında hapis ve adli para cezaları verilmiştir. Bölgede en az 1 dernek, 1 belediye binası saldırı veya baskına uğramıştır.

15 Temmuz Darbe Girişimi akabinde ilan edilen olağanüstü hal kararı ile birlikte çıkarılan Kanun Hükmünde Kararnamelerle Türkiye gündemine giren belediyelere kayyım atama politikası aradan geçen yaklaşık 10 yıllık zaman diliminde tüm uygulamaları ile kalıcı bir idari yönetim haline getirilerek, halkın seçme ve seçilme hakkının tümü ile bertaraf edilmesine neden olmuştur. 31 Mart 2024 Mahalli Seçimleri sonrasında kayyım atama işlemleri devam etmiş, Bölgede Van Büyükşehir Belediyesi, Siirt Belediyesi ve Kağızman Belediyesi olmak üzere toplam 3 belediyeye 2025 yılı içerisinde İçişleri Bakanlığı tarafından kayyım atanmıştır. Belediyelere kayyım atama kararları sonrasında toplum tarafından gelişen barışçıl gösterilere karşı kolluk görevlilerinin hukuksuz müdahaleleri de Anayasa tarafından güvence altına

alınan toplantı ve gösteri yürüyüşü düzenleme hakkının ihlaline neden olmuştur. Haksız idari kararlar ile görevden alınan Belediye Eş Başkanları hakkında kesinleşmiş bir yargı kararı bulunmamasına rağmen yerlerine kayyım atanması işlemleri, gerek Türkiye Cumhuriyet Devleti’nin Anayasası ve iç hukuk düzenlemeleri gerek taraf olunan uluslararası sözleşmelerle bütünüyle çelişen ve demokratik bir sistemde kabulü mümkün olmayan müdahalelerdir.

Değerli Basın Emekçileri;

Raporumuz verilerinden de anlaşılacağı üzere 2025 yılı başından bu yana bölgemizde bulunan hapishanelerde mahpus hakları yine ihlal edilmiş; kişi özgürlüğü, güvenliği ve sağlığa erişim hakları sistematik biçimde çiğnenmiştir.

Türkiye Hapishanelerinde, tecrit ve izolasyon uygulamaları, işkence ve kötü muamele yasağının ihlali, mahpusların iradeleri dışında uygulanan sevk/sürgünler, mahpusların haber alma ve verme hakkının engellenmesi, infaz uzatma/yakma uygulamaları, tedavi hakkının engellenmesi, yaşam hakkı ihlalleri gibi birçok hak ihlalinin gerçekleştiği; ihlali gerçekleştiren kamu görevlilerinin ise etkin bir idari ve adli soruşturmadan geçirilmedikleri tarafımızca defalarca tespit edilmiştir.

Bölgemiz hapishanelerinde en az 12 mahpus isteği dışında, gerekçe gösterilmeden veya çeşitli soyut gerekçelerle başka hapishanelere sevk edilmiş, en az 8 mahpusun sağlık hakkı, en az 2 mahpusun haberleşme hakkı, en az 3 mahpusun ise sosyal etkinlik hakları ihlal edilmiştir. En az 3 mahpus hakkında çeşitli gerekçelerle soruşturma başlatılmış, en az 2 mahpusa disiplin cezası verilmiştir. En az 10 mahpusun infazı kurula çıkmadığı, disiplin cezası, pişman olmadığı, dini ve milli günlerde törene katılmadığı gibi çeşitli gerekçelerle ertelenmiştir.

BM Kişisel ve Siyasal Haklar Uluslararası Sözleşmesi'nin 10. maddesinde açık bir şekilde "Özgürlüğünden yoksun bırakılmış kişiler insani muamele ve insanın doğuştan kazandığı insan onuruna saygılı davranış görme hakkına sahiptir" denilmektedir. Yine BM Mahpusların Islahı İçin Temel Prensiplerin 1. maddesinde; "Bütün mahpuslara doğuştan sahip oldukları insanlık onurunun ve değerinin gerektirdiği saygıyla muamele yapılır" denilmektedir. Oysa hapishanelerde insanlık onuruna yaraşır muamele yapılmamakta ve mahpuslar şiddet, hakaret ve kötü muamele ve çeşitli hak ihlallerine maruz bırakılmakta, hasta olanların tedavileri aksatılmakta, iletişim ve bilgi edinme hakları engellenmektedir. Hapishanelerdeki sağlık personeli sayısı arttırılmalıdır. Hastaların havasız, kışın soğuk, yazın sıcak ringler ile hastaneye sevk edilmeleri, hastane önlerinde ringler içerisinde saatlerce bekletilmeleri uygulamalarına son verilmelidir. Ağır hastaların ring araçları ile değil ambulansla hastanelere sevki sağlanmalıdır.

Dünya Tabipler Birliği Lizbon Hasta Hakları Bildirgesi'ne göre (1981): "Her insan ayrımcılık yapılmaksızın yeterli tıbbi bakım görme hakkına sahiptir." Dünya Tabipler Birliği Tokyo Bildirge'ne göre: "Hekim, tıbbi açıdan sorumlu olduğu kişinin bakımıyla ilgili bir karar verirken klinik yönden bütünüyle bağımsız olmalıdır. Hekimin temel görevi, izlediği kişilerin sıkıntılarını azaltmaktır; kişisel, toplumsal ya da politik hiçbir güdü, bu yüce amaçtan daha üstün sayılmayacaktır.

Kelepçeli muayene ve tedavi yöntemi uygulamasından vazgeçilmelidir. Bu uygulama nedeniyle birçok hasta mahpusun tedavisi yapılamamaktadır. Her hasta mahpusun tıbbi etik gereği, her hastaya uygulanması gerektiği gibi, mahremiyetine saygı gösterilen bir ortamda, insan onuruna yaraşır bir şekilde sağlık hizmeti alma hakkı vardır.

Değerli Basın Emekçileri;

Türkiye genelinde olduğu gibi Bölgede de kadına yönelik şiddet olayları ve kadın cinayetleri yine devam etmiştir. Kadın cinayetleri ve kadına yönelik şiddet eylemlerindeki artış bu konuya odaklanmayı gerektirirken, siyasi iktidar ve bir kısım muhalif gruplar tarafından kadın hakları mücadelesinin kazanımlarının tartışmaya açılması meselenin çözümsüz kalmasına neden olmaktadır. Yargının kadına yönelik şiddet vakalarındaki olumsuz yaklaşımı ve ihlalleri tetikleyen karar ve uygulamaları uzun yıllardır tartışma konusu iken, 20 Mart 2021 tarihinde Resmi Gazete' de

yayımlanan İstanbul Sözleşmesine ilişkin Cumhurbaşkanlığı fesih kararı, Danıştay tarafından 19 Temmuz 2022 tarihinde onaylanmıştı. Bu kararın etkisi, Türkiye'nin batı illerinin yanı sıra özellikle bölgede de artarak devam eden kadın cinayetlerinde, faillerin -kendi ifadelerine yansıyacak şekilde- cezasızlık algısını perçinlemiştir.

Değerli Basın Emekçileri;

Son söz olarak, var oluş nedenleri; hak ihlallerinin son bulduğu, adalet, barış ve demokrasinin tesis edildiği bir ülke ve dünyaya ulaşmak olan İHDliler olarak, gelişen yeni süreci destekleyerek, dün olduğu gibi bundan sonra da tüm zorluklara karşın insan hakları ihlallerini belgeleyip, raporlayarak görünür kılmaya, böylelikle önlemeye, cezasızlıkla mücadele etmeye ve insan haklarına saygıyı yükseltmeye devam edeceğiz. Bu temelde, barış ve çözüm sürecinin müzakerelerle sürdürülmesi ve sonuç alınması yönünde daha fazla çaba gösterilmesi çağrısında bulunuyor, yaşadığımız coğrafyada yaşanan insan hakları ihlallerinin son bulduğu, toplumsal barış ve özgürlüklerle dolu onurlu bir yaşam temenni ediyoruz.

İNSAN HAKLARI DERNEĞİ

DİYARBAKIR ŞUBESİ